

СЕКЦІЯ 8
ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.225.6

Безкровний О.В.
*кандидат економічних наук, доцент
Полтавської державної аграрної академії*

**АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ:
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ****АНОТАЦІЯ**

У статті досліджено сутність та необхідність розвитку системи адміністрування податків і зборів у сучасних економічних реаліях Української держави. Розглянуто особливості формування податкових відносин та діяльності податкових органів у процесі податкового адміністрування у розвинутих європейських країнах, США та Канаді.

Ключові слова: податок, податкова система, податкові органи, адміністрування податків і зборів, зарубіжний досвід податкового адміністрування.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы сущность и необходимость развития системы администрирования налогов и сборов в современных экономических реалиях Украинского государства. Рассмотрены особенности формирования налоговых отношений и деятельности налоговых органов в процессе налогового администрирования в развитых европейских странах, США и Канаде.

Ключевые слова: налог, налоговая система, налоговые органы, администрирования налогов и сборов, зарубежный опыт налогового администрирования.

ANNOTATION

In the scientific article the essence and necessity of development of the system of administration of taxes and fees in the modern economic realities of the Ukrainian state is investigated. The peculiarities of formation of tax relations and activity of tax bodies in the process of tax administration in the developed European countries of the USA and Canada are considered.

Key words: tax, tax system, tax authorities, administration of taxes and fees, foreign tax administration experience.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Починаючи ще з дев'яностих років двадцятого століття Україна розбудовує національну податкову систему, однак донині в країні відсутня ефективна система адміністрування податків. Сьогодні загальновизнаним є той факт, що система адміністрування податків і зборів неефективна та витратна для держави й бізнесу, не спроможна забезпечити повноцінне наповнення державного бюджету і зниження частки тіньової економіки та платники податків, що прагнуть максимізувати фінансовий результат підприємницької діяльності за рахунок мінімізації податкових платежів є однією з основних проблем податкової системи та потребують загального вирішення.

При цьому ґрунтовне дослідження податкового законодавства інших держав дає змогу запропонувати напрями розвитку вітчизняного

законодавства, у тому числі й шляхом реєпції правових інститутів та процедур, які на практиці довели свою ефективність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. За останні роки дослідженням питань застосування зарубіжного досвіду під час побудови вітчизняної системи податкового адміністрування приділялася значна увага відомих вітчизняних та зарубіжних науковців. Проблема удосконалення механізмів організації адміністрування податків присвячено праці українських учених В. Андрущенко, О. Данилова, Ю. Іванова, К. Проскури, К. Швабія та ін. Вагомий внесок у дослідження процесу податкового адміністрування зробили такі зарубіжні дослідники, як А. Афонсо, Р. Вебер, Д. Вілсон, Д. Даймонд, М. Деверо, К. Найкел, В. Оутс, Р. Перротті, Г. Табелліні, М. Уайт. Утім, незважаючи на широкий спектр наукових публікацій із цього питання, багато аспектів у цій сфері ще не дістали належного осмислення, залишаючись дискусійними. До того ж, на жаль, і нині в нашій країні показники ефективності роботи податкових органів є недостатньо високими, а витрати на здійснення адміністрування податків продовжують залишатися значними.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в узагальненні зарубіжного досвіду адміністрування податкових платежів та розробленні превентивних заходів щодо впровадження його окремих позитивних аспектів у вітчизняну практику.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Впродовж останнього десятиліття в загальних обсягах доходів державного бюджету України більш ніж 70% належить саме надходженню податків, і оскільки їх адміністрування є прерогативою держави, то виникає можливість впливати на соціально-економічні процеси за допомогою механізму оподаткування, що є одним із важелів регулювання та запобігання негативним тенденціям в економіці.

Адміністрування податків і зборів, за твердженням В. Хомутенко та А. Хомутенко, є сут-

тевим елементом державного управління економікою й обов'язковою умовою ефективного функціонування податкової системи загалом. Основною його метою є сприяння реалізації податкової політики держави в процесі виконання дохідної частини бюджетів різних рівнів. Від ефективності податкового адміністрування залежить не лише фінансовий стан держави, а й добробут усього суспільства [1].

Система адміністрування податків і зборів, на нашу думку, складається з елементів, які регламентують виконання обов'язків та застосування прав як платниками податків, так і органами державної фіскальної служби (рис. 1).

Створена в Україні система адміністрування податків, за словами А. Селіванова, складається з таких елементів: податків, зборів і платежів, які сплачують на території України; структури та ієрархії фіскальних органів; прав, обов'язків і відповідальності фіскальних органів; податкової роботи; податкових пільг; податкових санкцій; податкових відносин [2].

Оцінка та узагальнення зарубіжного досвіду з питань адміністрування податків, за спільною думкою низки дослідників, зокрема В. Покинтеліці, свідчить, що в розвинутих країнах світу існують відпрацьовані методи та механізми, які дають змогу радикально модернізувати роботу податкових органів на основі застосування сучасних інформаційних технологій та підвищити ефективність діяльності щодо справляння податків і зборів [3].

У цьому плані, на нашу думку, особливу цікавість має викликати досвід окремих європейських країн, а також США та Канади тобто країн із давніми традиціями в податковій сфері та потужним економічним підґрунтям для розвитку механізмів податкового адміністрування.

Податкова система США, як зазначає В. Савчук, складається із трьох рівнів, що відповідають рівням державної влади:

- вищий (федеральний рівень) – встановлення та збір федеральних податків, адміністрування яких регулюється федеральними законами й які надходять до федерального бюджету;
- середній (рівень штатів) – встановлення та збір місцевих податків, адміністрування

яких регулюється законами штатів; надходження зараховуються до бюджетів штатів;

– нижчий (рівень муніципалітетів, округів тощо) – збір податків, що запроваджуються органами місцевого самоврядування; надходження спрямовуються до місцевих бюджетів [4].

При цьому центральним органам податкового адміністрування у Сполучених Штатах є Державна служба збирання податків та фінансового контролю США. Основним елементом в її структурі є Служба внутрішніх доходів, яка складається з окремих підрозділів: центральний апарат (на федеральному рівні), податкові служби штатів, місцеві податкові служби.

Розгалужена система пільгового оподаткування у США, за твердженням Н. Стюбена, цілком прогнозовано збільшує витратність податкового адміністрування, а отже, певною мірою знижує його ефективність. При цьому платники несуть відповідальність за правомірність застосування податкових пільг. У податковому законодавстві Сполучених Штатів діє принцип презумпції винності, відповідно до якого обов'язок доведення правомірності застосування податкової пільги покладено на платника або податкового агента. Органи податкового адміністрування США зобов'язані перевіряти правомірність застосування платниками та податковими агентами податкових пільг. У США платники податків мусять подавати органам податкового адміністрування всі відомості, що можуть бути використані під час визначення бази оподаткування, навіть якщо вони містять інформацію не на користь платника [5].

Податкова система Канади, за визначенням К. Проскури, побудована на принципах податкового федералізму, що передбачає наявність значних повноважень регіональних і місцевих органів влади у сфері оподаткування. Водночас система податкового адміністрування Канади має такі особливості:

- наявність двох незалежних підсистем податкового адміністрування із власними податковими органами – федеральної і регіональних (провінційних), взаємодія між якими здійснюється на основі укладених юридичних угод;
- наявність конституційного розмежування податкових повноважень різних органів влади – федеральних і регіональних (провінційних);

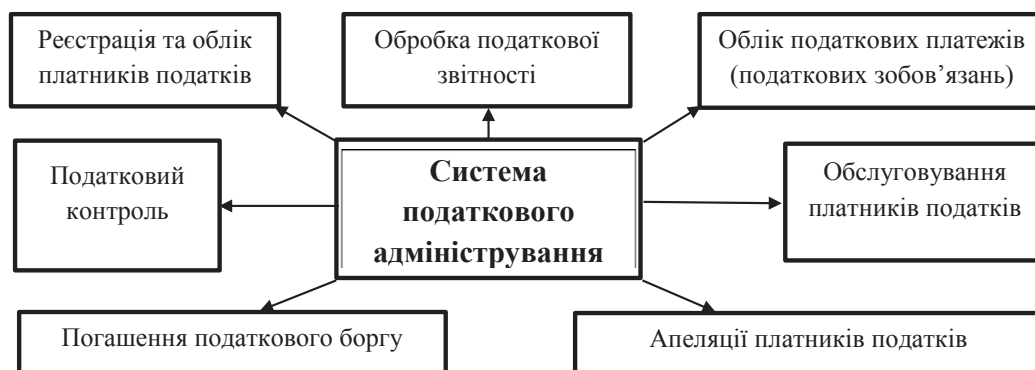

Рис. 1. Схема взаємозв'язку елементів системи податкового адміністрування

– можливість федеральних та регіональних (провінційних) органів запроваджувати податки різного рівня, але з однаковою базою оподаткування [6].

Адміністрування податків у Канаді здійснює Канадське агентство митниці та зборів, яке підзвітне парламенту через міністра з національних доходів. Це агентство також адмініструє більшість місцевих податків, але місцеві органи влади вносять за вказану послугу певну плату. В окремих провінціях адміністрування місцевих податків здійснюють регіональні органи влади (міністерство доходів певного регіону). Витрати на адміністрування податків у Канаді становлять приблизно 1% обсягу зібраних податків. При цьому погоджуємося і з думкою вчених про те, що висока ефективність системи податкового адміністрування Канади зумовлена у цілому раціональністю та гнучкою податковою політикою, яка органічно враховує інтереси і держави, і територій, і платників [7].

Розглядшаючи діяльність сучасних податкових органів Великобританії, слід зауважити, що головним їх пріоритетом є клієнт – платник податків із його потребами і проблемами, що свідчить про соціальну спрямованість роботи цих органів. Позиція платників податків обов'язково враховується під час розроблення або внесення змін до податкової політики держави, податкових процедур тощо. Вона з'ясовується шляхом проведення опитувань, анкетування, а також за допомогою взаємодії з представниками платників податків – саморегулюючими професійними об'єднаннями.

Водночас, як свідчить О. Данилов, значні зусилля спрямовуються на спрощення податкової документації (бланків, інструкцій, рекомендацій), а також на створення максимально зручного для платника податків процесу спілкування з податковими органами. Це виражається в можливості заповнення та подання декларацій в електронному вигляді і в режимі реального часу (on-line), виконанні податкового обов'язку (сплата податків і зборів) через Інтернет, отриманні індивідуальної консультації в єдиній національній телефонній службі або через Інтернет у режимі on-line з наданням платником податків усіх необхідних даних (суми доходів, особистих даних тощо) [7].

Відносини між податковим органом і платником податків у Франції побудовані у формі обміну думками, тобто кожна сторона доводить свою правоту, причому податковий орган зобов'язаний надати письмову відповідь на будь-які запити платника податків, які він має право використати для свого захисту. Проте в разі регулярного невиконання платником своїх обов'язків податки можуть стягуватися з його рахунків у безспірному порядку.

Оцінюючи досвід Франції, поділяємо думку О. Деменка про те, що діяльність головного податкового управління у цій країні спрямована на підняття рівня роз'яснювальної роботи серед

платників податків. Зокрема, набирає популярності інформування населення про послуги податківців через мережу телефонних довідкових служб. У більшості мерій, а також у громадських організаціях працюють інформаційні пункти, широко практикуються телевізійні передачі з відповідями на запитання щодо оподаткування, публікуються податкові довідники для підприємців, огляди податкового законодавства [8].

Зважаючи на те, що податкове законодавство Швеції є досить складним і громіздким, у цій країні значна увага приділяється масово-роз'яснювальній та консультативній роботі, яка проводиться здебільшого через комп'ютерну мережу. Обов'язком національного податкового відомства Швеції є надання допомоги платникам податків. Розроблення та активне запровадження спрощених режимів звітності та сплати податків у результаті сприяли скороченню кількості податкових платежів, спрощенню порядку сплати податків, прискоренню обігу коштів, зниженню кількості помилок та скороченню витрат державними органами на збір та обробку інформації від платників податків [9].

У Бельгії на відміну від нашої країни за бажанням платника податків податкові органи допомагають йому визначити перелік податків та платежів, які йому необхідно сплачувати. В Україні платник податків повинен самостійно визначати, які податки та платежі, відповідно до законодавства, він має сплачувати. Це, за словами О. Пугаченка, доволі часто призводить до ситуації, коли сумлінному платнику податків призначаються штрафні санкції за податками, що не були визначені та сплачені ним не з метою ухилення від оподаткування, а через незнання. Це викликає у платника податків почуття несправедливості та недовіру до податкової служби [10].

Загалом дослідження особливостей адміністрування податків у країнах – членах Європейського Союзу дало підстави І. Андрущенку охарактеризувати країни ЄС як сферу дії високих податків [11].

Поділяючи цей погляд, а також напрацювання значного кола науковців, у тому числі М. Крупки, В. Кмітя та Р. Паславської, у даній сфері, сьогодні можна виділити низку превентивних, на нашу думку, напрямів удосконалення вітчизняної системи адміністрування податків, зокрема [12]:

- налагодження партнерських взаємовідносин між фіскальними органами та платниками податків, що ґрунтуються на повазі до їх прав та інтересів;

- посилення відповідальності як платників податків, так і фіскальних органів за порушення податкової та службової дисципліни;

- зниження рівня корупції в країні шляхом активного використання новітніх комп'ютерних технологій у процесі адміністрування податків;

- удосконалення механізмів надання податкових соціальних пільг шляхом підвищен-

ня розміру прожиткового мінімуму на підставі адекватного визначення вартості споживчого кошика для задоволення основних потреб;

– удосконалення процедур обліку платників податків та обліку платежів податкового характеру й поліпшення обслуговування платників податків, підвищення податкової культури тощо.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи результати дослідження зарубіжного досвіду адміністрування податків, можемо дійти висновку, що порівняно з іншими країнами світу система податкового адміністрування характеризується низкою недоліків, тому впровадження міжнародного досвіду в податкову систему України повинне сприяти швидшому переходу до нової, сталої та дієвої системи оподаткування. Отже, ретельне вивчення реформаторського досвіду зарубіжних країн та його адаптування до вітчизняних умов сприяють підвищенню ефективності та результативності роботи податкових органів України. Однак без урахування особливостей соціально-економічної ситуації в нашій державі просте запозичення зарубіжного досвіду у сфері податкового адміністрування не принесе очікуваних позитивних результатів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Хомутенко В., Хомутенко А. Оцінка ефективності та результативності адміністрування податків і зборів. Світ фінансів. 2012. № 2. С. 115-122.
2. Селіванов А. Адміністрування податків: нові проблеми в адміністративному та фінансовому праві України. Право України. 2002. № 2. С. 34-38.
3. Покинтелія В.М. Зарубіжний досвід адміністрування податків. Науковий вісник ДГМА. 2009. № 1. С. 281-287.
4. Савчук В.А. Світовий досвід адміністрування податків. Університетські наукові записки. 2013. № 2. С. 353-358.
5. Стюбен Н. Податкова система Сполучених Штатів Америки. Вісник податкової служби України. 2000. Листопад-грудень. С. 42-54.
6. Проскура К.П. Зарубіжний досвід організації податкового адміністрування. Економічний часопис – XXI. 2012. № 7-8. С. 30-33.
7. Андрущенко В.Л., Данилов О.Д. Податкові системи зарубіжних країн. К.: Комп'ютерпрес, 2004. 240 с.
8. Деменко О.Є. Зарубіжний досвід адміністрування податків та можливості його використання в Україні. Наше право (Банківське та фінансове право). 2013. № 7. С. 189-195.
9. Міжнародний досвід реформування податкових систем: види податків та електронна звітність / Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://sta.gov.ua/control/uk>.
10. Пугаченко О.Б. Діяльність податкових органів у зарубіжних країнах. URL: <http://www.jota-tax.org>.
11. Андрущенко І.Є., Гринь Ю.В. Міжнародний досвід організації податкового адміністрування. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
12. Система адміністрування податків в Україні: стан, проблеми та перспективи / М.І. Крупка, В.М. Кміть, Р.Ю. Паславська. Науковий вісник НЛТУ України. 2016. Вип. 26.2. С. 217-224.

REFERENCES:

1. Khomutenko V. Evaluation of the efficiency and effectiveness of administration of taxes and fees / V. Khomutenko, A. Khomupentko // World Finance. – 2012. – No. 2. – P. 115-122 (In Ukrainian).
2. Selivanov A. Administration of Taxes: New Problems in the Administrative and Financial Law of Ukraine / A. Selivanov // The Law of Ukraine. – 2002. – No. 2. – P. 34-38 (In Ukrainian).
3. Pokintelitsy V. M. Foreign experience in tax administration // Scientific Bulletin of the State Duma. – 2009. – No. 1. – P. 281-287 (In Ukrainian).
4. Savchuk V. A. World Experience in Tax Administration / V. A. Savchuk // University Scientific Notes. – 2013. – No. 2. – P. 353-358 (In Ukrainian).
5. Stüben N. The tax system of the United States of America / N. Stuben // Bulletin of the tax service of Ukraine. – 2000 – November-December. – P. 42-54 (In Ukrainian).
6. Proskura K. P. Foreign experience in the organization of tax administration / K. P. Proskura // Economic Journal – XXI. 2012. – No. 7-8. – P. 30-33 (In Ukrainian).
7. Andrushchenko V. L. Tax systems of foreign countries / V. L. Andrushchenko, O. D. Danilov. – K.: Computer press, 2004. – P. 240 (In Ukrainian).
8. Demenko O. E. Foreign tax administration experience and possibilities of its use in Ukraine / A. E. Demenko // Our right (Banking and Finance). – 2013. – No. 7. – P. 189-195 (In Ukrainian).
9. International experience in reforming tax systems: types of taxes and electronic reporting // Official site of the State fiscal service of Ukraine [Electronic resource]. – Access mode: <http://sta.gov.ua/control/uk>.
10. Pugachenko O. B. Activities of Tax Authorities in Foreign Countries / O. B. Pugachenko // [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.jota-tax.org>.
11. Andryushchenko I. Yu. International experience in the organization of tax administration / I. Yu. Andryushchenko, Yu. V. Grin // [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
12. Krupka M. I. Tax Administration System in Ukraine: State, Problems and Prospects / M. I. Krupka, V. M. Kmit, R. Yu. Paslavska // Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine. – 2016. – Voice over 26.2. – P. 217-224 (In Ukrainian).

Bezkrivnyi O.V.
*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Poltava State Agrarian Academy*

ADMINISTRATION OF TAXES AND FEES: FOREIGN EXPERIENCE FOR UKRAINE

At the current stage of development of the state financial system, the fact that the mechanism of administration of taxes and fees is sufficiently costly for the state and business and, at the same time, is not capable of ensuring the full filling of the state budget and reducing the share of the shadow economy and taxpayers seeking to maximize the financial result entrepreneurial activity by minimizing tax payments and therefore need an urgent solution.

Administration of taxes and duties is an essential element of state economic management and a prerequisite for the effective functioning of the tax system as a whole. Its main goal is to promote the implementation of the state tax policy in the process of implementing the revenue part of budgets of different levels.

The assessment and synthesis of foreign experience in tax administration point to the fact that many developed countries have developed methods and mechanisms that can radically modernize the work of tax authorities on the basis of the use of modern information technology and increase the efficiency of activities in collecting taxes and fees.

The ramified system of preferential taxation in the United States increases the cost of tax administration and, therefore, to a certain extent reduces its efficiency. In this case, payers are responsible for the legitimacy of tax benefits. In turn, the high efficiency of Canada's tax administration system is driven by a generally rational and flexible tax policy that organically takes into account the interests of both the state and territories and taxpayers.

The study of peculiarities of tax administration in the member states of the European Union gave grounds for describing the countries of the European Union as a sphere of high taxes and efficiently functioning fiscal bodies that ensure a high-quality process of tax administration.

In general, in comparison with other countries of the world, a number of shortcomings characterize the domestic system of tax administration; therefore, the introduction of international experience in the tax system of Ukraine should contribute to a more rapid transition to a new, sustainable, and efficient tax system.